

ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба диссертатсияи Каримзода Хуршед Сафомудин дар мавзуи «Масъалаҳои асосии танзими ҳуқуқии муомилоти сарватҳои асбӯрӣ тибқи қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.03 – Ҳуқуқи гражданин; ҳуқуқи соҳибдорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ, пешниҳод шудааст. ш. Душанбе, соли 2025.

Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи Каримзода Хуршед Сафомудин дар мавзуи «Масъалаҳои асосии танзими ҳуқуқии муомилоти сарватҳои асбӯрӣ тибқи қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.03 – Ҳуқуқи гражданин; ҳуқуқи соҳибдорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ, пешниҳод шудааст, ки аз рӯйи он ба шӯрои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7-уми январи соли 2022, таҳти №16/шд, ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мувофиқ мебошад.

Мубрами мавзуи таҳқиқ. Пояи ҳуқуқии танзими асбӯр тағйироти назаррасеро ба худ дидааст, ки ба тақмили низоми муомилоти арзишҳои асбӯрӣ нигаронида шудаанд. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Паёми худ ба Парлумон аз 26 апрели соли 2013 зарурати тақмили сиёсати макроиқтисодӣ, коҳиши ғоизҳои бонкӣ, рушди бозорҳои қарзӣ ва асбӯрӣ, инчунин таҳкими захираҳои байналмилалиро қайд карда буд. Дар тули ҳафт соли охир ҳаҷми амалиётҳои байнибонкии асбӯрӣ 836 маротиба афзоиш ёфта, захираҳои асбӯрии кишвар 4,3 маротиба зиёд шудааст. Бо вуҷуди ин пешрафтҳо, навсозии бахши бонкӣ вазифаи муҳим боқӣ мемонад. Самтҳои асосии ислоҳот иборатанд аз ҷорӣ намудани технологияҳои молиявӣ рақамӣ, таҳкими шаффофияти амалиёти бонкӣ ва гузаронидани мониторинги молиявӣ, ки ба қонунӣ гардонидани фаъолияти хоҷагидорӣ, коҳиши гардиши сармоя ва кам кардани хатарҳои коррупсионӣ мусоидат мекунад.

Ин муносибатҳо боиси пайдоиши намудҳои нави амалиётҳои асбӯрӣ гардид, ки дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи танзими асбӯр ва назорати асбӯр” (аз 13 июни соли 2013, №964), пешбинӣ гардида ва таҳти мафҳуми “асбӯр” воситаҳои қонунӣ пардохт, ки дар кишварҳои дигар амал мекунанд, фаҳмида мешавад. Дар навбати худ, пули миллии Тоҷикистон, ки сомонӣ ном дорад, ба 100 дирам тақсим мешавад, ки ин дар қонунгузорӣ муқаррар шудааст. Илова бар ин, моддаи 149-и Кодекси маданияти Ҷумҳурии

Тоҷикистон (дар таҳрири 24 декабри соли 2022, №1918) муқаррар мекунад, ки сомони воситаи расмии пардохт буда, бояд дар тамоми кишвар бо арзиши номиналии худ қабул шавад ва устувории ҳисоббаробаркуниҳоро таъмин кунад.

Бо вучуди санадҳои меъёрии ҳуқуқии қабулшуда, паёдоиши намудҳои нави муносибатҳо дар ин бахш боиси афзоиши сатҳи истифодаи ғайриқонунии асъори хориҷӣ ба зиёд шудани шумораи ҳуқуквайронкуниҳо мусоидат кардааст (сах. 4-5).

Бо дарназардошти гуфтаҳо бояд қайд намуд, ки дар м. 136 КМ ҚТ объекти ҳуқуқҳои маданӣ ба неъмату ҳуқуқҳои молу мулкӣ ва шахсии ғайримолу мулкӣ чудо шудааст. Ба неъмату ҳуқуқҳои молу мулкӣ дар баробари дигар объектҳо пули нақд, аз ҷумла асъори хориҷӣ, коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ, воситаҳои пулии ғайринақдӣ ва коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат дохил карда шудааст. Пул ва коғазҳои қиматнок объекти паҳнғаштарини ҳуқуқи маданӣ мебошанд ва ба низоми сарватҳои асъорӣ дохил мешаванд.

Дарачаи махсуси моликиятро дар ҳуқуқи маданӣ пул, сарватҳои асъорӣ ва коғазҳои қиматнок ташкил медиҳанд. Дохилнамоии пул, аъсор ва коғазҳои қиматнок ба низоми объектҳои ҳуқуқи маданӣ ҳамонро ифода менамояд, ки объектҳои номбаршуда дарачаи махсуси моликиятро дар ҳуқуқи маданӣ соҳибгардидаанд.

Дар илми ҳуқуқи маданӣ ҳанӯз масъалаҳое вучуд доранд, ки муайяннамоиро талаб мекунанд, аз он ҷумла доир ба мафҳуми объект ё объекти ҳуқук дар адабиёт ақидаҳои мухталиф ҷой дорад. Объекти муносибатҳои ҳуқуқӣ яке аз масъалаҳои мубоҳисаноки илми ҳуқуқшиносист. Оид ба объекти муносибатҳои ҳуқуқӣ ду назария пешбарӣ ва истифода мешавад: назарияи ягонаи объект (назарияи монистӣ) ва назарияи гуногунии объект. Тибқи назарияи ягонаи объект (назарияи монистӣ), муносибати ҳуқуқӣ як объект дорад – амали субъектони ҳуқук. Тибқи назарияи гуногуни объект, муносибатҳои ҳуқуқӣ якчанд объект дорад, ки ба доираи онҳо: амали субъект, натиҷаи рафтор, неъматҳои моддӣ, неъматҳои ғайримоддӣ ё маънавӣ ва монанди инҳо дохил мешаванд.

Омӯзиши меъёри қонунҳои байналмилалӣ дар ин соҳа муҳим мебошад. Бисёр кишварҳои хориҷӣ механизмҳои самараноки амалишавии муомилоти сарватҳои аъсориро таҳия намудаанд, ки метавонанд барои такмили қонунгузории миллӣ истифода шаванд.

Ниҳоят, масъалаи зарурати ҷорӣ намудани меъёрҳои нави ҳуқуқӣ ё хориҷ намудани меъёрҳои кӯҳнашуда ҳанӯз кушода боқӣ мемонад. Барои муайян кардани самаранокии меъёрҳои мавҷуда, таҳқиқоти ҳамаҷонибаи илмӣ зарур мебошад.

Аз ин рӯ, омӯзиши амиқи масъалаҳои ҳуқуки маданӣ дар соҳаи танзими ҳуқуки муомилоти сарватҳои асбобӣ саривақтӣ мебошад.

Дарҷаи наwgонии натиҷаҳо дар диссертатсия ва нуқтаҳои илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод мешаванд. Навгонии илмӣ таҳқиқоти мазкур дар он аст, ки диссертатсияи аввалин таҳқиқоти ҳамаҷонибаи марбут ба масъалаҳои асосии танзими ҳуқуки муомилоти сарватҳои асбобӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Ҳангоми таҳқиқот рушди қонунгузории ватанӣ, таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуки қонунгузории маданӣ давлатҳои хориҷӣ, баррасии хусусиятҳои муносибатҳо оиди муомилоти сарватҳои асбобӣ ва дигар масъалаҳои марбут ба мавзӯи мазкур ба таври низомноки омӯхта шудаанд.

Дар раванди таҳқиқот масъалаҳои зерин ба таври муфассал баррасӣ гардидаанд:

– дар асоси омӯзиш ва таҳлили адабиёти илмӣ, мафҳумҳои асосии дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи танзими асбоб ва назорати асбоб” баррасӣ ва таҳлил гардида, истилоҳоти нав таълиф ва пешниҳод шудаанд;

– исбот намудани зарурати такмил додани моддаи 149-и Кодекси маданӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар сатҳи илмӣ диссертатсионӣ;

– таҳияи пешниҳодҳои мушаххас ба моддаи 8.1.-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи танзими асбоб ва назорати асбоб” №964 бо тарзи зерин ислоҳ карда шаванд: Ҳаракати захираҳои асбобӣ ба категорияҳои зерин тақсим мешавад: 1) муомилотҳое, ки камтар ба созишномаҳои асбобӣ алоқаманданд; 2) муомилотҳое, ки омили нарх дар онҳо мавқеи аввалро ишғол мекунад; 3) муомилотҳое, ки тавассути онҳо захираҳои асбобӣ нақши санадҳои пардохтиро иҷро мекунанд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта. Асоснокии хулосаҳо ва пешниҳодҳои ин таҳқиқот аз натиҷаҳои омӯзиши ҳамаҷонибаи масъалаҳои ҳуқуки соҳибдорӣ дар соҳаи муомилоти сарватҳои асбобӣ тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон бар меоянд. Рисолаи мазкур, ки аввалин таҳқиқоти мукаммали муомилоти сарватҳои асбобӣ тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд, ки рушди қонунгузории миллӣ ва таҷрибаи байналмилалиро дар ин самт ба таври муназзам мавриди баррасӣ қарор додааст. Омӯзиши адабиёти илмӣ имкон дод, ки мафҳумҳои калидӣ ва истилоҳоти ҳуқуқӣ ба таври аниқ ва равшан таъриф ва пешниҳод карда шаванд, ки ин барои татбиқи самараноки меъёрҳои ҳуқуқӣ дар амал муҳим аст.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаю тавсияҳои дар диссертатсия ифодаёфта ба дурустии маълумоти истифодашуда, мутобиқати маводи таҳқиқшуда ба қонунгузории амалкунанда, қоркарди амиқи илмӣ натиҷаҳо, ҳаҷми асарҳои илмӣ нашршуда ва истифодаи равишҳои

методологии ҳамаҷониба асос ёфтааст. Муаллиф маводди зиёди таҷрибаи судиро дар судҳои ҷумҳурӣ таҳлил намуда, тавассути гузаронидани таҳлилҳои назариявӣ ва амалӣ, санҷиши дурустии маълумотҳо, хулосаҳои илмӣ ва амалӣ пешниҳод кардааст.

Ҳаҷми кофии маводди таҳлилшуда, ки дар асоси он натиҷаҳои таҳқиқот ҳосил шудаанд, инчунин, нашр шудани натиҷаҳои диссертатсия дар мақолаҳои илмӣ, эътимоднокии онро пурра тасдиқ менамоянд. Тавсияҳои пешниҳодшуда ба таҳлилҳои муқоисавӣ-ҳуқуқии қонунгузории ҷумҳурӣ ва давлатҳои хориҷӣ вобаста ба масъалаҳои танзими ҳуқуқии муомилоти сарватҳои асбобӣ, асос ёфтаанд. Дар маҷмӯъ, асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои илмӣ диссертатсия бо усулҳои дақиқи методологӣ, таҳлили маводи кофии таҳқиқотӣ ва манбаъҳои илмӣ муътамад таъмин карда шудаанд.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия. Сохтори рисолаи илмӣ Каримзода Хуршед Сафомудин дар мавзӯи «Масъалаҳои асосии танзими ҳуқуқии муомилоти сарватҳои асбобӣ тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.03 – Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибдорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ бо назардошти мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, аз рӯйхати ихтисорот, муқаддима, се боб, шаш зербоб, хулоса, номгӯйи адабиёт (маъхазҳо) иборат буда, ҳаҷми умумии диссертатсия 211 саҳифаро дар бар мегирад.

Дар муқаддима асоснокии интихоби мавзӯ шарҳ дода шуда, мушкилоте, ки дар назария ва амалияи татбиқи меъёрҳои ҳуқуқӣ оид ба масъалаҳои асосии танзими ҳуқуқии муомилоти сарватҳои асбобӣ мавҷуданд, муайян мегарданд. Маҳз ҳамин мушкилот зарурат ва аҳаммияти мавзӯи мазкурро таъкид менамояд. Ҳамчунин, дар муқаддима мақсаду вазифаҳо, объекту предмети таҳқиқ, наwgонии илмӣ, аҳаммияти амалии натиҷаҳои бадастовардашуда муайян шудаанд.

Дар боби якум “Моҳияти сарватҳои асбобӣ ва табиати ҳуқуқии муомилоти маданияи он”, ки аз ду зербоб иборат мебошад, масъалаҳои калидии зерин баррасӣ гардидааст: моҳияти ҳуқуқии сарватҳои асбобӣ ва таснифи онҳо ва табиати ҳуқуқии муомилоти маданияи сарватҳои асбобӣ.

Аз ҷумла, муаллиф дар боби мазкур қайд менамояд, ки яке аз мушкилоте асосӣ дар ин самт муайян намудани моҳияти ҳуқуқии сарватҳои асбобӣ, низомбандсозии онҳо ва принципҳои ҳуқуқие, ки дар асоси онҳо муомилоти маданияи сарватҳои асбобӣ ба роҳ монда мешаад, нигаронида шудааст. Ба андешаи муаллиф, ҳангоми коркарди таърифи мафҳум ва моҳияти сарватҳои асбобӣ, пеш аз ҳама мафҳумҳои «объект», «асбоб» ва

«пул» муайян шуда, баъдан дар асоси ин мафҳумҳо мафҳуми «муомилоти маданӣ» дода шавад.

Муаллиф дар доираи боби мазкур баён мекунад, ки мафҳуми «асъор», «пул» мафҳумҳои баробармаъно нестанд. Ба таври асоснок таъкид мешавад, ки мафҳуми «асъор» нисбат ба мафҳуми «пул» васеътар буда, зеро мафҳуми он пули миллии мамлакатҳои хориҷӣ фаҳмида мешавад (сах. 42 диссертатсия).

Дар ин боб, инчунин, масъалаҳои таснифи сарватҳои асъорӣ мавриди таҳлил қарор дода шудааст. Муаллиф дар натиҷаи омузиш ва таҳлили қонунгузориҳои маданӣ, андешаҳои олимони робаста ба ин масъала ибрози медорад, ки таснифи арзишҳои асъорӣ ҳамчун объекти мустақили ҳуқуқи маданӣ баррасӣ мешаванд ва ин истилоҳ дар бисёр меъёрҳои Кодекси маданияи Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шудааст. Бо вучуди ин, таҳлили қонунгузориҳои амалкунанда гувоҳӣ медиҳад, ки мафҳуми расмии арзишҳои асъорӣ вучуд надорад (сах. 35 диссертатсия).

Дар боби дуюм ин таҳқиқот “Асосҳо ва омилҳои муомилоти маданияи сарватҳои асъорӣ”, асосҳои ҳуқуқие, ки дар заминаи муомилоти сарватҳои асъорӣ қарор доранд, инчунин ҷанбаҳои молумулкӣ ва ҳуқуқие, ки динамикаи муомилоти маданияро муайян мекунад, баррасӣ мегардад. Дар доираи ин боб таҳлили муфассали аломатҳои объективии ҷинойтҳои мазкур гузаронида шудааст. Дар доираи ин боб таҳлили муфассали даврабандии муомилоти сарватҳои асъорӣ гузаронида шудааст.

Муаллиф дар доираи ин боб даврабандии танзимгарии муомилоти сарватҳои асъориро ба се давра ҷудо намудааст:

– даври аввал – аз 4-уми ноябри 1995, яъне давраи қабули қонуни нахустин “Дар бораи танзими асъор ва назорати асъор” дар ҚТ;

– даври дуюм – бо қабули қисмҳои якум, дуюм ва сеюми Кодекси гражданин дар ҚТ аз 30 июни соли 1999 оғоз меёбад;

– даври сеюм – аз 13 июни соли 2013, яъне давраи қабули Қонуни нави ҚТ “Дар бораи танзими асъор ва назорати асъор” (сах. 84 диссертатсия).

Зимни таҳлили масоили мазкур муаллиф ба таври асоснок баён менамояд, ки низоми ҳуқуқии танзими муомилоти асъорӣ дар ҚТ хеле мукамал буда, ҳам санадҳои миллий ва ҳам байналмилалиро дар бар мегирад. Ин низом на танҳо муносибатҳои молиявиро танзим мекунад, балки барои таъмини амнияти иқтисодӣ ва шаффофияти муомилот низ хизмат мекунад. Масалан, талаботи гирифтани иҷозатнома барои амалиётҳои асъорӣ ба пешгирии фаъолиятҳои ғайриқонунии мусоидат мекунад.

Дар боби сеюм “Уҳдадориҳо оид ба сарватҳои асбӯӣ ва ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои иштирокчиёни он” мавриди таҳлил қарор дода шудааст. Дар боби мазкур ҷанбаҳои калидии табиати ҳуқуқи уҳдадорӣ, ки нисбат ба сарватҳои асбӯӣ ба миён меоянд, инчунин механизмҳои, ки ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои ҳамаи тарафҳои дар муомилоти мадании онҳо иштирокдоштаре таъмин мекунанд, мавриди баррасӣ қарор гирифтааст.

Муаллиф дар боби мазкур иброз медорад, ки уҳдадориҳои пулӣ дар низоми ҳуқуқи маданӣ яке аз шаклҳои муҳими муносибатҳои молумулкӣ ба ҳисоб мераванд. Онҳо муносибатҳои дар бар мегиранд, ки дар онҳо як тараф (қарздор) вазифадор аст ба тарафи дигар (кредитор) маблағи муайяни пулиро пардохт намояд. Ин уҳдадориҳо метавонанд аз манбаъҳои гуногун, аз қабili шартномаҳо, зарар расонидан, дорошавии беасос ё муқаррароти қонун пайдо шаванд. Хусусияти асосии уҳдадориҳои пулӣ дар он аст, ки онҳо бо арзиши молиявии муайян ифода ёфта, ба гардиши иқтисодӣ мусоидат мекунанд. Уҳдадориҳои пулӣ дар натиҷаи танзими қонунгузорӣ барои таъмини адолат дар муносибатҳои маданӣ ва соҳибдорӣ муҳим аст. Ба иштирокчиёни муомилот имкон медиҳад, ки аз ҳуқуқ ва уҳдадориҳои худ бархурдор бошанд ва дар сурати ошкор шудани вайронкунии онҳо аз ҳимояи қонунӣ истифода баранд.

Ғайр аз ин, заминаҳои пайдоиши уҳдадориҳои пулӣ метавонанд гуногун бошанд. Масалан, шартномаи қарз, хариду фурӯш ё иҷора метавонад асоси пайдоиши чунин уҳдадориҳо гардад. Дар ин ҳолат, шартнома ҳамчун санади ҳуқуқӣ на танҳо ҳуқуқ ва вазифаҳои тарафҳоро муайян мекунад, балки ҷаҳорҷӯбаи амалисозии онҳоро низ муқаррар менамояд. Илова бар ин, уҳдадориҳои пулӣ метавонанд аз амалҳои ғайриқонунӣ, ба мисли расонидани зарар ё дорошавии беасос, ба вуҷуд оянд. Дар чунин ҳолатҳо, қонунгузорӣ талаб мекунад, ки зарар ҷуброн карда шавад, ки аксар вақт дар шакли пардохти маблағи муайян амалӣ мегардад (сах. 114).

Дар боби 3, инчунин, ҳифзи бозғатимоди ҳуқуқ ва манфиатҳои иштирокчиёни муомилоти мадании сарватҳои асбӯӣ, ки равандҳои муомилоти захираҳои асбӯиро кафолат медиҳад, ба таври муфассал ошкор шудааст. Дар доираи ин бахш диққат ба аҳамияти эҷоди сохтори ҳуқуқие равона шудааст, ки устуворӣ ва амнияти чунин амалиётҳоро таъмин намуда, иштирокчиёни ин равандҳоро аз нақзи эҳтимолии ҳуқуқҳояшон муҳофизат мекунад.

Муаллиф ба таври асоснок баён медорад, ки таҳлили заминаҳои пайдоиши уҳдадориҳои пулӣ барои фаҳмиши амиқи табиати онҳо ва таъмини адолат дар муносибатҳои маданӣ муҳим аст. Ин таҳлил имкон медиҳад, ки хусусиятҳои инфиродии ҳар як уҳдадорӣ ошкор гардад ва роҳҳои самараноки

ичрои онҳо муайян карда шаванд. Илова бар ин, он ба пешгирии баҳсҳои ҳуқуқӣ ва таъмини шаффофият дар муомилоти маданӣ мусоидат мекунад.

Дар асл ухдадорихои пулӣ аз дигар намудҳои ухдадорихои маданӣ бо якчанд хусусият фарқ мекунанд. Аввалан, онҳо ҳамеша бо арзиши молиявӣ ифода ёфта, ба гардиши пул дар иқтисод мусоидат мекунанд. Дуюм, онҳо аксар вақт бо маҳдудиятҳои муайяни қонунӣ танзим карда мешаванд, махсусан вақте ки суҳан дар бораи истифодаи ашёи хориҷӣ меравад. Сеюм, иҷрои ухдадорихои пулӣ одатан дар шакли пардохти маблағ амалӣ мегардад, ки он метавонад ба воситаи интиқоли бонкӣ, пардохти нақд ё дигар шаклҳо сурат гирад (саҳ. 115).

Хулоса аз 7 банди аҳамияти назариявӣ дошта ва 2 банди ба тақмили қонунгузорӣ равонашуда иборат мебошад.

Дар хулоси таҳқиқоти мазкур бо дарназардошти таҳлили ҳамаҷониба ва муқоисавии масъалаҳои асосии танзими ҳуқуқии муомилоти сарватҳои ашёӣ тибқи қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон, зарурати тақмили қонунгузорию ашёи Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод шудааст. Дар хулоса пешниҳодҳои мушаххас ҷиҳати беҳтар намудани моддаи 8.1 -и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи танзими ашё ва назорати ашё” аз 13 июни соли 2013 пешниҳод гардиданд. Хулосаҳои таҳқиқот заминаи назариявиро амалиро барои мақомоти судӣ фароҳам оварда ва ба беҳтар шудани сатҳи муомилоти сарватҳои ашёӣ мусоидат намуда метавонанд.

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия. Аҳамияти таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф мақсад ва вазифаҳои дар назди худ гузоштаро ба таври комплексӣ баррасӣ намудааст. Таҳқиқоти гузаронидашуда ба рушди минбаъдаи илми ҳуқуқи соҳибқорӣ ва маданӣ ва дигар илмҳои ба мавзӯи мазкур алоқаманд мусоидат хоҳад кард. Натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ имкон медиҳанд, ки мушкилоти мавҷудаи назариявии мафҳумҳои ба мавзӯи мазкур рабтдошта, тавзеҳ дода шаванд. Инчунин, натиҷаҳои таҳлил ба пайдоиши тасаввурот оид ба масъалаҳои асосии танзими ҳуқуқии муомилоти сарватҳои ашёӣ тибқи қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат намуда, барои таҳқиқоти минбаъда дар ин соҳа замина мегузоранд.

Хулосаву пешниҳодоти дар рисола таҳиянамудаи муаллиф метавонанд дар самтҳои зерин истифода гарданд: тақмили фаъолияти қонунгузорӣ дар соҳаи танзими ашё ва назорати ашё; дар амалияи ҳуқуктаъбиқнамоии мақомоти судӣ, зимни омода намудани Қарорҳои Пленуми Суди Олии иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади таъбиқи дуруст ва якхелаи қонунгузорӣ оид ба муомилоти сарватҳои ашёӣ; дар қорҳои илмӣ-таҳқиқотӣ

ҳангоми бурдани коркардҳои минбаъда доир ба мавзуи диссертатсия ва дар ҷараёни таълим дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ.

Аҳамияти иқтисодии натиҷаҳои рисола аз имконияти коҳиши хароҷот ва зарарҳои молиявӣ, ки дар натиҷаи муомилоти сарватҳои асбобӣ тибқи қонунгузори ҚТ ба вуҷуд меоянд, иборат мебошад. Бо тақмили қонунгузори асбобӣ ва тақвияти муомилоти сарватҳои асбобӣ, фаъолияти иқтисодӣ ва тиҷоратии муассисаҳо дар муҳити рақамӣ бештар муҳофизат мешавад.

Аҳамияти иҷтимоии натиҷаҳои таҳқиқот дар баланд бардоштани сатҳи амнияти шахсӣ ва ҷамъиятӣ дар фазои муомилоти сарватҳои асбобӣ зоҳир мегардад. Бо тақмили заминаи ҳуқуқии соҳаи муомилоти сарватҳои асбобӣ ва пешгирии қонунвайронкуниҳои марбут ба он, боварии ҷомеа ба технологияҳои рақамӣ ва муоширатҳои электронӣ афзоиш ёфта, ин раванд ба рушди устувори иҷтимоӣ мусоидат менамояд.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқ аз рӯйи мавзуи диссертатсия.

Нуктаҳои асосии назариявӣ ва амалии ба ҳимоя пешниҳодшудаи муаллиф дар 1 ҷомеаи таълимӣ, 13 мақолаи илмӣ, ки аз он 4 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таърифи расонида шудаанд. Шумораи маводи ҷомеа ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 (бо тағйири иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Диссертатсияи Каримзода Хуршед Сафомудин ба талаботи банди 31 ва 33 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд. Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона навишта шуда, дорои мазмун ва мантиқи ягонаи дохилӣ мебошад. Сатҳи нафгонии илмӣ диссертатсионӣ, нуктаҳои илмӣ ва пешниҳоду тавсияҳои амалие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ амалӣ саҳми шахсии муаллифро тасдиқ менамоянд. Инчунин, тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Автореферат, ки аз диссертатсия бармеояд, ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад.

Бо вуҷуди баҳои мусбате, ки дар тақриз баён гардид, дар рисолаи мазкур баъзе камбудихо, ҳолатҳои баҳсталаб, ғалатҳои оморӣ, имлои грамматикӣ ҷой доранд, ки дар байни онҳо ҳолатҳои зеринро метавон ҷудо намуд:

1.Таърифи асър, ки аз ҷониби муаллиф ба ҳимоя таҳти №1 пешниҳод гардидааст, аз нигоҳи ҳуқуқӣ дақиқ нест, ҳадди зиёд содда карда шудааст ва ба тафсири низомманд ва мукаммали мафҳуми «асър» дар асоси КМ ҚТ ва қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба танзими асър мутобиқ намебошад. Он метавонад боиси нофаҳмӣ ва иштибоҳ дар шинохти табиати ҳуқуқии асър гардад ва фарқи онро аз дигар воситаҳои ҳисоббаробаркунӣ норавшан намояд. Муаллиф фаҳмиши ҳуқуқии мафҳуми «асър»-ро бо таҳлили иқтисодии он омехта месозад. Дар ҳуқуқи маданӣ, аз ҷумла тибқи КМ ҚТ, асър воситаҳои пулиест, ки дар қаламрави Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои қувваи пардохти қонунӣ мебошанд (асъри миллӣ – сомонӣ) ва ҳамчунин воҳидҳои пулии дигар давлатҳо, ки дар низоми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун аъри хориҷӣ шинохта мешаванд. Мафҳуми воситаи ҳисоббаробаркунӣ бошад фарохтар аст, ки шаклҳои мухталифи уҳдадорӣ ва асноди молиявиро, аз ҷумла векселҳо, интиқоли маблағ, пулҳои электронӣ, криптовалюта ва ғайраро дар бар мегирад, ки онҳо тибқи қонунгузориҳои амалкунанда асър эътироф намешаванд. Муаллиф дар таърифи худ инчунин фарқи асосиро миёни аъри миллӣ ва аъри хориҷӣ, ки ҳар кадом дорои мақоми ҳуқуқии мустақил ва низоми ҳуқуқии махсус, аз ҷумла дар соҳаи танзими асър мебошанд, сарфи назар менамояд. Тибқи моддаи 136 КМ ҚТ, асър ба сифати пул ҳамчун ашё, на танҳо чун василаи ҳисоббаробаркунӣ мебошад. Таърифи пешниҳоднамудаи муаллиф табиати ҳуқуқии асърро ҳамчун объекти махсуси мустақили муносибатҳои ҳуқуқи маданӣ, дорои шакли нақдӣ ва ғайринақдӣ, ба таври қомил инъикос намекунад.

2. Муаллиф дар саҳифаи 84 диссертатсия менависад, даврабандии танзимгари муомилоти сарватҳои асърро ба се давраи асосӣ ҷудо намудааст. Ба фикри мо хуб мешуд муаллиф каме ба таърихи қонунгузориҳои асър таваҷҷуҳ менамуд.

3. Дар рисола ба масъалаи истифодаи пулҳои рақамӣ дар муомилоти мадании сарватҳои асърӣ таваҷҷуҳ кам зоҳир шудааст.

Эродҳо ва қамбудҳои зикршуда, дар маҷмӯъ, аҳаммияти назариявӣю амалии диссертатсияи мазкурро коста намекунанд ва ба муҳтавои қор таъсири манфии зиёд намерасонанд.

Дар умум, Диссертатсияи Қаримзода Хуршед Сафомудин дар мавзӯи «Масъалаҳои асосии танзими ҳуқуқии муомилоти сарватҳои асърӣ тибқи қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.03 – Ҳуқуқи гражданин; ҳуқуқи соҳибқорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ пешниҳод шудааст, дар сатҳи баланди илмӣ ба анҷом расида, ба талаботи бандҳои 31, 33,34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии

Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси номбаршуда мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент,
мудирӣ кафедраи ҳуқуқи байналмилалӣ
ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети
ҳуқуқшиносии Донишгоҳи (Славянии)
Русияву Тоҷикистон



Аминова Ф.М.

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, кӯч. Н. Махсум, 85/1
Тел. 227-39-86
E-mail: farida.aminova.2016@mail.ru

Имзои Аминова Ф.М.-ро тасдиқ мекунам:

Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи (Славянии) Русияву Тоҷикистон



Раҳимов А. А.

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон,
Донишгоҳи (Славянии) Русияву Тоҷикистон,
734025, ш. Душанбе, кӯч. М. Турсунзода, 30
Тел. (+992 237) 221-35-50
Факс.: (+992 237) 221-05-70
E-mail: p.rektora@mail.ru
www.rtsu.tj.ru

«28» 07 соли 2025.